ԲՐԵԴԵՐԻԿՈՍ Բ.

Բրեդ. Գուլիէլմոս թագաւորական իշխան էր դեռ Բրուսիոյ՝ երբոր Մարիամ Տորոթէա իր ամուսինը ծնաւ 1712ին յունուարի 24ին, զկարոլոս Բրեդ. որ ետքը Բրեդերիկոս Բ. կոչուեցաւ ուստի չափ անուանի եղաւ։ Տանուիրեալ ամիսէն և թագաւորը որ պապն էր մեռաւ։

Այն ժամանակ Պերլին շատ օտարազգի ուսումնականներ կային, թէպէտ և Բրեդ. Գուլիէլմոս սաստիկ դէմ էր ճոխութեան, գեղարուեստից օտար ազգաց, և մանաւանդ Գաղղիոյ նորելուքներուն։ Բայց հոն եկողներուն մեծ մասը Բրեդերիկոս Առաջնոյն ստիպողական հրաւէրքներուն զիջանելով եկած էին, վասն զի ինքը Բրեդերիկոս Ա. մեծապէս ջանք ունէր որ թագաւորութիւնը պայծառացնէ ուսմամբ և գիտութեամբ. մէկ մասն ալ Գաղղիացի ուսումնական փախստականներ էին որ Բրուսիա ապաւիներ էին։

Այս վերջիններէն շատերը դաստիարակ եղան Կարոլոս Բրեդերիկոսին. նախ առաջին տիւ Վալ տը Բոքուլ տիկինը դայեակն եղաւ։ Այս մեծարգիւն խաթունը նոյն պաշտօնը կատարէր էր նաև Բրեդ. Գուլիէլմոսի վրայ ալ՝ բայց դրժբաղդաբար չէր յաջողած. այն ատեն երբ Բրեդերիկոս Ա. կը ջանար Սբրէի ափանցը վրայ նոր Վերսայլ մ՝ ալ ինքը կառուցանելու։ Բոքուլ տիկինը մատաղ համբակին սրտին մէջ Գաղղիոյ գլուխ գործոց սեպուած բաներուն վրայ սաստիկ սէր ձգել տուաւ։ Բրեդերիկոս անկեղծ երախտագիտութեամբ կը սիրէր զինքը. ամէն շաբաթ կ՝երթար իրիկուն մը քովը կ՝անցընէր ընտրած ուսումնական անձինքներուն հետ մէկտեղ, որոնք գրեթէ ամէնքն ալ գաղղիացի էին. այս սովորութիւնը թագաւորութեան ժամանակն ալ նոյնպէս պահեց ինչուան 1741 Բոքուլ խաթունին մահուան տարին։

Եօթը տարուան՝ դաստիարակ ունեցաւ Ալպերդոս Քոնրատ տը Ֆինքէնշդայն կոմսը և դասատու Ցիւ Հան գաղղիացին՝ որ քիչ մը ժամանակ Բրուսացի բանակին մէջ մնած էր. Ցիւ Հան հակաճառութիւն շատ կը սիրէր, և իրմէ տպաւորուեցաւ՝կ՝ըսեն շատերը, Բրիդերիկոսի վրայ ալ սկեպտիկեան և հակառակութեան ոգին. բայց ուրիշ կողմանէ Ցիւ Հան խոհական, հանճարեղ ուգիտուն մարդ էր, անանկ որ Բրեդերիկոս իրմէ ստացաւ բոլոր մատենագրական տեղեկութիւնը։ Ազբունեաց քարոզիչն ալ կրօնական մասին վարժապետն էր, բայց դժբաղդաբար չյաջողեցաւ. իսկ ուսումնական մասը՝ բերդ կազմելու և բանակ յարդարելու բաժանմունքներուն հանդերձ սորվեցաւ երևելի զինուորական ճարտարապետ մը։ Զինուորական հրահանգաց համար ալ ութը տարուընէ սկսեալ ազնուական զինուորաց գնդին քանզէլանուամբ մէկը վարժապետ ունեցաւ, հանդերձ զինանոցով մը յորում իրեն ուժոյն համեմատ չինուած ամէն տեսակ զէնք կար. վասն զի հայրը Գուլիէլմոս քան զամենայն ինչ կարևորագոյն կը սեպէր այս կրթութիւնը. անոր համար ալ քիչ ատենէն ազնուականաց գնդին գլխաւորն ըրաւ զինքը։ Ամէն օր Բրեդերիկոս պզտիկ զինուորներուն կրկնել կուտար թագաւորին հսկայից գնդին ընել տրուած փորձերը, և նաև ըստ կանոնի իր գնդին գլուխն անցած կը հաղորդուէր. վասն զի հայրը հաւասարապէս վրէժխընդիր էր թէ կրօնական և թէ զինուորական կանոնաց, և ինչպէս յայտնի է, ատեն մը խղճահարութեան պարնելով սեւամաղձէ բռնուեցաւ և ինչուան ուզեց աթոռէն ալ հրաժարիլ։

Մանկութեան հասակէն Բրեդերիկոս սաստիկ խնայողութեան սկսաւ վարժիլ։ Թագաւորը տարին բովանդակ մանր ծախուցը համար 360 ֆլորէնի կուտար, որ կամաց կամաց շատցուց 600 ըրաւ. և թէպէտ ոչ երբէք ամբողջ սրտին գումարը իրեն ձեռքը կը տրուէր, այնու հանդերձ պարտաւորեալ էր մանրամասնաբար հաշիւ տալու երկու դաս-

տիարակացը. իսկ տարեգլխին հայրը կը գովէր զինքը եթէ գումարէն մաս մ'աւելցուցած ըլլար։

Մասնաւորապէս մարմնոյ կրթանքի վարժեցնելու համար շատ խնամք տարուեցաւ վրան, որուն արդէն կարգէ դուրս յաջողակութիւն ունէր, իսկ ուսմանց նկատմամբ նոյն խնամքը չեղաւ, բայց Տիւ Հանէն սորվեցաւ պատմութիւն, փիլիսոփայութիւն, գաղղիարէն մատենագրութիւն, և ուրիշ մ'ալ ուսումնական մասին և պատերազմական արուեստին մէջ աղէկ զարգացաւ. և այս դաստիարակցը վրայ նոյնպէս ան աստիճան սէր կապեց Բրեդերիկոս որ ուսմունքը լմնցնելէն վերջն ալ չուզեց բաժնուիլ իրենցմէ, այլ ինչուան վերջը արքունիքը պահեց։

Պատանեկութենէն սկսեալ երգիծաբանութիւն ընել շատ կ'ախորժէր, և կապիկներու խումբ մը՝ որոնց վրայ մեծ սէր ունէր՝ գործիք ըրած էր իրեն այս բանիս մէջ։ կապիկներն ամէնն ալ առանձին առանձին անուններ ունէին. զոր օրինակ մէկը ատենադպիր էր, միւսը սենեկապան, ուրիշ մը ներքին խորհրդական, և այլն. և շատ անգամ ծիծաղելով կ'ըսէր թէ «Այս պարոնները մեծ հօրս Բրեդերիկոսի Առաջնոյն պալատականները կը ներկայացնեն ինծի»։ Օր մ'ալ որ խորամանկ պալատականներէն մէկը կը փնտռէր՝ նախասենեկին դուռը բացաւ ու սկսաւ պոռալ. «Պարոն խորհրդական, Պ. խորհրդական, ուր ես». հոն դիպուածով հօրը ծանրագլուխ խորհրդականներէն մէկը դուրսը կը սպասէր. կարծելով թէ զինքը կը կանչէ՝ վազեց մէկէն առջևը ելաւ ու խոնարհաբար բարևեց զինքը։ Բրեդերիկոս բարձրաձայն ծիծաղելով «Չ.քեզ չկանչեցի, ըսաւ խորհրդականին՝ որ շըփոթեր ու այլայլեր էր, այլ իմ կապիկս. բայց նոյն բանն է, եկուր»։

Բրեդերիկոս վայելչագեղ, ոգելից, սիրելի եւ հասակէն շատ վեր հանճարեղ ըլլալով՝ հօրը շատ սիրելի պէտք էր ըլլալ, բայց ընդ հակառակն Գուլիելմոս միշտ ատելութիւն մ'ունէր որդւոյն դէմ որ հետզհետէ ալ սաստկացուց՝ ինչպէս պիտի տեսնենք։

Մեծն Պետրոսի Ռուսաց Թագաւորին պալատականներէն հանդերձ Պերլին այցելութեան գալէն քիչ վերջը մեծ վտանգէ մը ազատեցաւ Բրեդերիկոսի կեանքը։

Բրեդ. Գուլիելմոս դեռ թագաւորական իշխան եղած ժամանակէն բարեկամ էր Անհալդ-Տեսայ իշխանին և կրէմքով պարոնին հետ. առաջինը քաջ զօրապետ մ'էր, բայց երկաթի կամքով և անսանձ փառասիրութեամբ մէկը. իսկ երկրորդը կարգէ դուրս հանճարեղ, հնարագէտ և յանկուցիչ բնաւորութեամբ մարդ մ'էր, բայց անխիղճ. ասոնց վախճանն էր ամէն զոհ ընել ու իրենց տիրոջը միտքին տիրել, զոր և յաջողեցուցին։

Անհալդ՝ ամբարտաւանն ու վրէժխնդիր՝ չէր կրնար թագուհւոյն իր քրոջը աղջկան տեղ՝ թագաւորին հետ կարգուելուն ներել. ուստի Սոփիա-Տորոթէայի Բրեդ. Գուլիելմոսի հետ ամուսնանալէն ետքը սկսաւ աշխատիլ որ իրարմէ բաժնէ, և այլ և այլ կասկածներ տալով թագաւորին՝ շատ տագնապեցուց զթագուհին։ Բայց ասանկով միայն գոհ չըլլալով փառասիրութիւնը, քիչ ատենէն կրէմքովի հետ խնդրեց թագաւորէն որ անդրանիկ աղջիկը կնութեան տայ Շվէտ կոմսին որ իրեն մօտ ազգականն էր և ժառանգ Բրուսիոյ թագին, թէ որ ինքը թագաւորը առանց մանչ զաւակ թողլու մեռնէր։ Բանն ալ ան էր որ պզտիկ Բրեդերիկոսի կազմուածքը շատ տկար ըլլալով՝ ապահով կը յուսացնէր զիրենք։ Թագաւորը չմերժեց խնդիրքնին՝ բայց որոշ բան մ'ալ չզրուցեց, վասն զի իշխանուհին դեռ հազիւ ութ տարեկան կար. այլ Բրեդերիկոսի առողջութիւնը հետզհետէ հաստատուելով բոլորովին յոյսերնին կորեցաւ. բայց առանց վհատելու Անհալդ և կրէմքով որոշեցին որ մէկ անգամով ամէն բան լմնցնեն։ ժամանակէ 'ի վեր կատակերգուաց և չուանի վրայ պարողներու թէատրոն մը

բացուեր էր քաղքին մէջ. Թագաւորը չատ ախորժելով ամէն անգամ տեսնելու կ'երթար։ Անհալդ և կրէտվքով իրենց ընելու սոսկալի եղեռնագործութեանը յարմար աս տեղն ընտրեցին. Հոն կրակ ձգելով՝ Թագաւորը որդւոյն հանդերձ կ'ուզէին խղդել, և մաքերնին դըրեր էին որ երկուքը մէկէն տիրեն Թագաւորութեան, Շվէտղի խոսլիս եղած ժամանակ։ Բայց բարեբաղդաբար Մանդանֆէլ կոմը Բոլոնիոյ Թագաւորէն Պերլին խաւրուած ըլլալով, տեսնուեցաւ կրէտվքովի հետ որուն հետ չատ մտերիմ էր. երբոր դաւաճանութիւնը լսեց, սոսկալով՝ կնկանը Պլատիկլ խաթունին իմացուց որ Թագուհւոյն սիրելին էր, ու ան ալ Թագուհւոյն հաղորդեց, աղաչելով որ նոյն օրը ամէն ջանք ընէ որ Թագաւորն ու որդին տեսարանի չերթան։

Ոճրագործութեան օրն հասաւ. Թագուհին կէս մը պաղատելով՝ կէս մ'ալ կասկած տալով խափանեց Թագաւորին տեսարան երթալը. վերջէն Գուլիէլմոս՝ Պլատիկլ խաթունէն ամէն բան տեղն 'ի տեղ իմանալով՝ կանչել տուաւ զկրէտվքով, որ արդէն ամէն բան յարմարցուցած ըլլալով փախնալու բան մը չունէր։ Ֆլիքալ Փաշ ցածազգի զօրավարը կաշառեր էր՝ որ իրաւցնէ կըրէտվքովը պաշտպանելու արժանի մարդ էր. ասկէ դուրս դեռ չատ ուրիշ մարդիկ ալ կռնակ ունէր իրեն։ Համարձակութեամբ ուրեմն Թագաւորին առջևն ելաւ, և երբոր լսեց իր վրայ եղած ամբաստանութիւնը, սկսաւ արդարացնել ինքզինքը. Թագաւորը կանչեց նաև ըղ-Փաշ ինչպէս որ կրէտվքով նախադուչակեր էր։ Փաշ խորամանկութեամբ անանկ դարձուց դատը որ Պլատիկլ պարտաւոր սեպուեցաւ։

Բրեդերիկոս 16 տարեկան էր երբոր հայրը Լեհաստանի Օգոստոս Բ. Թագաւորին այցելութեան երթալով՝ զինքն ալ չատ դժուարութեամբ մէկտեղ տարաւ 1728ին։ Երբոր հասան 'ի Սաքսոնիա, յանկարծ նոր աշխարհք մը բացուեցաւ պատանւոյն առջև և եռանդուն երևակայութեանն առջև. և իրաւցնէ Տրեզտայի և Պերլինի արքունեաց պէս անանկ իրարու հակառակ բան չէր կրնար ըլլալ։ Մէկուն մէջ խիստ Թագաւոր մը և կառավարութեան կերպին նման լուրջ, միշտ զբաղեալ և սաստիկ խնայողութիւն սիրող մարդիկներ և ընտանեկան առաքինութեանց և նեղքին կենաց պարապեալ կանայք. իսկ երկրորդը Գերմանիոյ և Թերևս բոլոր Եւրոպայի ամենէն փառաւոր ու զուարճալի քաղաքն էր, և Թագաւորն ինքնին ախտից ու Թուլութեանց պաշտպանն էր, և ասիական շռայլութիւն տիրած էր չորս կողմը։

Ի՞նչ հակառակ բան եկաւ Բրեդերիկոսի հօրը չափազանց ադահութեանը քով այս տեսածները։ Պերլին ամէնուն միտքը մէկ բանի մը միայն զբաղած էր՝ այսինքն տէրութեան ծառայելու. իսկ ընդհակառակն 'ի Տրեզտա հազիւ Թէ քանի մը ժամ ակամայ կառավարութեան բաներու վրայ կը մտածուէր. մնացած ժամանակը վայելից միայն կը ծախէին և ունեցած ստակնին զուարճութեանց կը գործածէին. հանդէս, ուրախութիւն՝ անպակաս էր, և հազար ու մէկ տեսակ զբօսանք։ Ասոնց հետ մէկտեղ Թագաւորին ալ սիրելի կերպը զԲրեդերիկոս ևս առաւել արթընցուց։ Օգոստոս՝ խելացի, ասպետական ու ազնուական կերպովը զամէնքը կըզմայլեցնէր. կ'ուզէր որ ամէնքը իրեն նմանին. ուստի զԲրեդերիկոս—Գուլիէլմոսն ալ որդւոյն հանդերձ խղճահարութենէն փոխել ուզելով՝ մեծամեծ կոչունքներ ըրաւ իրենց Մաճառստանի ամենէն ազնուելի գինիներով։ Բրեդ. Գուլիէլմոս երբ գինիի դաւաթը ձեռքը տեսաւ՝ Թուլցաւ. բայց ըմբռնելուն պէս Թէ որդւոյն ալ նոյն դարանը կը լարէ Օգոստոս՝ զայրացաւ և սպառնացաւ որ չուտ մը կ'ելլէ Տրեզտայէն։ Այսու հանդերձ Օգոստոս բաւական Բրեդերիկոսի աւրուելուն պատճառ եղաւ. և Տրեզտա երթալէն ետև, կ'ըսեն, Բրեդերիկոս ինքզինքը զուարճութեանց տուաւ՝ անանկ որ ինչուան

առողջութիւնն ալ աւրեց. բայց երբոր հասակին տաքութիւնն անցաւ, նուաճեց իր կիրքը. վասն զի այնպիսի անձ մը չէր կրնար երկայն ժամանակ գերի ըլլալ զգայարանացը։

Սաքսոնիա երթալը Բրեդերիկոսի վիճակին վրայ աւելի մտադրութեան արժանի ազդեցութիւն մը ունեցաւ։ Տրեզտա այն ատեն Գերմանիոյ Աթէնքն էր և իբրև սրբարան արուեստից, փիլիսոփայութեան և մատենագրութեան. հոն Բրեդերիկոս ալ աշխոյժ, թափանցող, ուսումնասէր և ազատ միտք մ'ունենալը յայտնի ըրաւ։ Իսկ հայրը տհաճելով նախ այսպէս յանկարծ Բրեդերիկոսի բացուելուն վրայ՝ ուզեց արգելք ըլլալ, բայց բոլորովին հակառակ արդիւնք ունեցան ըրած փորձերը։ Այն ատեն սկըսաւ ամենայն խստութիւն բանեցնել վրան. ամէն ախորժին դէմ կը կենար, սիրտը կը վիրաւորէր, անգթութեամբ կը վարուէր հետը և ամենայն անիրաւութիւն կ'ընէր. այն ժամանակ իմացաւ Բրեդերիկոս թէ թագաւորի մը համար առաջին հարկաւոր բանն է արիութիւն հոգւոյ։

Երաժշտութեան սաստիկ սէր ձգած էր. բայց չըլլալով մէկը որուն հետ ներդաշնակութիւն ընէ, Բրեդերիկոս Բոցտամցի ծանրագլուխ աղջկան մը հետ մէկտեղ կը նուագէր ազգականներուն առջև. այս որ իմացաւ հայրը՝ յանցաւոր սեպեց թէ՛ զինքը և թէ իր ազգականները. բռնել տուաւ աղջիկը ու ցորեկ ատեն Բոցտամի փողոցներուն մէջ դահճի ձեռքով ծեծել տուաւ. աս եղածին վրայ սաստիկ վշտացաւ Բրեդերիկոս, որովհետև իր ոգւոյն բոլորովին դէմ բան էր. և վերջէն թագաւորութեան ժամանակ թօշակ կապեց խեղճին։

Ուսման սէրը որչափ որ հետզհետէ Բրեդերիկոսի սրտին մէջ կը շատնար՝ այնչափ աւելի առանձնութիւն կը սիրէր. վասն զի ինչ ազդեցութիւն կրնար ընել իր վրան ծխապատ դահլիճ մը որ թագաւորին հանգստեան տեղն էր, և հոն քանի մը անուանի զօրավարաց ըրած անհամ ու անժուր խօսակցութիւնները. անոր համար ալ կը ջանար ինքիրեն քաշուած ապրելու և հօրը նախապաշարմունքներուն չհետևելու։ Իր ազնիւ կերպը, յանդուգն կարծիքները, զարդարուիլ սիրելը և մանաւանդ ամէն բանէ վեր՝ արքունական նշանազգեստ հագնելու ունեցած ընդդիմութիւնը սաստիկ կը զայրացնէին զԳուլիէլմոս։ «Որդիս ուրիշ բան չէ, կ'ըսէր երբեմն բարկութեամբ, բայց եթէ պզտիկ տէր մը կամ խեղացի գաղղիացի մը որ իմ ամէն աշխատութիւնս պիտի փճացնէ»։ Հետզհետէ աւելի խըստացուց իրեն հետ վարուելու կերպը, և ընդհակառակն ամենայն գութ խնամքը կը ցուցընէր երկրորդ որդւոյն վրայ, որուն անունն էր Օգոստոս—Գուլիէլմոս, և կ'ուզէր զանիկայ ժառանգ ընել գահուն, բայց անկարելի եղաւ զԲրեդերիկոս հրաժարեցնելը. ուստի դեռ կատղելով՝ գերւոյ մը պէս սկսաւ վարուիլ հետը. կը ծեծէր չարաչար տասնըութը տարուան հասակին մէջ, և անգամ մը ինչուան ձեռքովը ուզեց խեղդել, կ'ըսեն։ Բրեդերիկոս հօրը բռնաւորութենէն խալըսելու համար այլ և այլ անգամ փորձեց փախչիլ արքունիքէն, բայց չկրցաւ. և այս փորձերուս մէջ իրեն գլխաւոր օգնականներէն մէկն էր Քադդ անունով անկեղծ բարեկամ մը։ Անգամ մ'ալ երբոր այսպէս փախչելու միտքն իմանալով՝ բռնեցին հօրը բերին զինքը, Գուլիէլմոս ինքիրմէ դուրս ելած՝ անէծքներով ու սպառնալիքներով ձեռքի գաւազանովը վրան յարձըկեցաւ, մազերը փետեց ու արիւնլըւայ ըրաւ թողուց։ Խեղճ Բրեդերիկոս յուսահատած կը պոռար թէ ե՞րբ այս աստիճան նախատուած է Պրանտէպուրկի կայսրընտիր մը։

Երբոր երկու օրէն Վէզէլ հասաւ՝ բազմաթիւ պահապաններու ձեռք յանձնուեցաւ Բրեդերիկոս, և արգելուեցաւ որ և իցէ արտաքին մարդու հետ խօսակցելէ։ Երկրորդ օրը Գուլիէլմոս առջևը կանչել տուաւ զԲրեդերիկոս Մօզէլ զօրավարին ձեռքովը, և սպառնալից

ձայնով «ինչո՞ւ համար ուզեցիր փախչիլ, ըսաւ: — վասն զի ինչուան հիմա հետս գերւոյ մը պէս վարուեցար, պատասխանեց աներկիւղութեամբ Բրեդ: — վատ դասալիք մ'ես. ոչ սիրտ ունիս, ոչ պատիւ: — Այնչափ ունիմ որչափ հրամանքդ, պատասխանեց դարձեալ Բրեդերիկոս. և ըրածս ի՞նչ է՝ բայց եթէ ինչ որ հրամանքդ ալ շատ անգամ ըսեր ես թէ իմ տեղս ըլլայիր նէ կ'ընէիր»: Այս որ լսեց Թագաւորը՝ աչքը դարձաւ, սուրը հանեց, և թէ որ Մոզէլ մէջ մտնելով չարգիլէր՝ ո՜ գիտէ ինչ կը հանդիպէր: Այս դէպքէն ետև զօրավարաց աղաչանքովը համոզուեցաւ որ ա՛լ ինքը չքննէ զԲրեդերիկոս, այլ երկու զօրավարաց ձեռք յանձնեց իր պաշտպանութիւնը, որոնցմէ 'ի ծածուկ քանի մը անձանց հետ բարեկամանալով գիշեր մը բանտէն պիտի փախչէր գեղացիի զգեստով ու չուանով կախուելով, բայց մօտակայ պահապան զինուորին արթուն գտնուելովը արգիլուեցաւ:

Բրեդ. այսպէս արգելական տեղէ տեղ փոխադրուեցաւ. քիչ ատենէն ուրիշ քանի մը ազնիւ մարդիկ ալ ազատութիւն ունեցան հետը խօսելու. անոնց մէջ գլխաւորներէն մէկն է Լամոթ-Ֆուգէ, որ ետքը Բրեդերիկոսի անուանի զօրավարներէն և մասնաւոր սիրելի բարեկամներէն մէկն եղաւ: Վրան շատ չանցաւ դեռ աւելի ազատութիւն ունեցաւ Բրեդ. և այս նամակս գրեց իր քրոջը՝ զոր շատ կը սիրէր:

Սիրելի քոյր իմ,

Թագաւորական ժառանգութենէ պիտի զրկեն զիս զինուորական ատենի ձեռքով, որ այս օրերս պիտի բացուի. վասն զի հիմա հերեսփոխանապէտ կը սեպուի ով որ ամէն բանի մէջ տէրոջը ուզածին պէս չշարժիր: Կրնաս ենթադրել թէ ինչ աղուոր կերպով պիտի վարուին հետս. բայց իմ ամենևին փոյթս չէ վրաս կարդացած նզովքնին, երբոր գիտնամ որ իմ սիրելի քոյրս անոնց դէմ է: Շատ ուրախ եմ որ վանդակներու և փականքներու ետևէ ալ պատուաւոր մարդկանց ձեռքով այսպիսի ժամանակ մը, որ գրեթէ ամենայն մարդիկ ապականեալ են, կրնամ իմ ուզածս քեզի գրել: Սիրելի քոյր իմ, երբոր գիտնամ թէ դուն երջանիկ ես, ինծի համար ալ բանտը երջանկութեան և ուրախութեան տեղ մը կ՚դառնայ: Ո՜հ որ ժամանակ ունի՝ կեանք ունի. ատով մխիթարուինք: Բոլոր սրտովս կը փափաքիմ որ միջնորդի կարօտ չըլլամ հետդ խօսելու համար. այլ միաբան երջանիկ օրեր անցընենք՝ դու Իշխանուհի և ես ալ Իշխանաժառանգ անուշ ներդաշնակութիւններ ընելով. կամ աւելի պարզ ըսելով՝ կը փափաքիմ հետդ խօսելու ուրախութիւնն ունենալ և ապահովցընել զքեզ որ աշխարհքիս վրայ բնաւ բան մը վրադ ունեցած սէրս չկրնար պակսեցնել — Մնաս բարով:

Բրեդ.—Գուլիէլմոս՝ Բրեդերիկոսի հաւասար կ'ատէր նաև իրեն այս քոյրը, ինչպէս հետևեալ դէպքերէն ալ յայտնի կ'ըլլայ: Անգամ մը Թագուհին Գուլիէլմոսի ոտքն ինկած կ'աղաչէր Բրեդերիկոսի համար. նախ Թագաւորը սրդողած մէկդի հրեց տղաքները և սարսափեցուց զԹագուհին «Տղադ մեռած է» ըսելով: — Ի՞նչ, պոռաց խեղճ մայրը, որդւոյդ դահճիճը եղար: — Ա՛լ իմ որդիս չէր, այլ մահուան արժանի փախստական մը»: — Մարեցաւ ինկաւ Թագուհին. իսկ Գուլիէլմոս փոխանակ կակղանալու դեռ զայրացաւ. դուրս ելաւ զՔադդ բերելու համար որ վերջապէս ձեռք ինկեր էր. և երբ նորէն դարձաւ՝ բռնեց զԲրեդերիկէ իշխանուհին՝ այսինքն Բրեդերիկոսի սիրելի քոյրը, գետին տապալեց, եւ թէ որ Թագուհին դէմ չդնէր՝ թերևս կը վիրաւորուէր. նախատական խօսքերով թշնամանեց, և սպառնացաւ թէ իրեն պատճառած վշտերը գլխովը պիտի տուժէր: — Արդ ի՞նչ էր արդեօք իշխանուհւոյն յանցանքը՝ բայց եթէ եղբօրը վրայ ունեցած սաստիկ սէրը: Այսպիսի սպառնալիքներ Թագուհւոյն ալ ընելէն ետև՝ կարգը եկաւ Քադդին, և նախ գաւազանովը զարկաւ ու գետին ձգեց. Քադդ ամէն հարցուցածին անվախութեամբ պատասխան տուաւ: Դարձեալ իշխանուհին ինքը կը պատմէ այս դէպքս ալ: Անգամ մը երբոր հայրս դրսէն դարձաւ արքունիքն եկաւ, ամէնքնիս ընդ առաջ գացինք ձեռքը պագնելու. բայց զիս տեսնելուն պէս մէկէն կատաղութիւնը երեսին վրայ ցայտեց, դէմքը սևցաւ, աչքերը կրակի պէս կը վառէին և բե-

ռանը կը փրփրար։ — «Անպիտան չանորդի, ըսաւ, դեռ կը համարձակիս առջևս երևնալ. գնա՛ քուկին Նալեկի եղբօրդ հետ ընկերութիւն ըրէ»․ այս ըսելով բռնեց գլխս ձեռքովը ու սկսաւ բռնցի հարուածներ իջեցնել երեսիս, և մէկ մը անանկ ուժով զարկաւ որ մազ մնաց կռնակիս վրայ գետին պիտի իյնայի թէ որ ժոնսֆիլտ խաթունը մազերէս չբռնէր. անանկ կէս մարած վիճակի մէջ թմրած մնացի. բայց թագաւորը դեռ կատղած գլխս ոտքին տակ կ'ուզէր առնել. բայց մայրս, եղբայրներս ու քոյրերս դէմ դրին. վերջապէս հազիւ երկար ժամանակէ ետև ինքզինքս գտայ»։

Շատերը կը կարծէին թէ Գուլիէլմոսի կատաղութիւնը առաջին բորբոքմամբը կը հանդարտի, բայց անողոքելի բռնաւոր մը դարձած էր ու կ'ուզէր վրէժ առնուլ յորդւոյն։ Ուրիշներուն համար միակ պատիժ ո՛ր և իցէ թէև յանցանքի համար մահը կը սեպէր, բայց որդւոյն վրայ մտածելով՝ այս կտորը կը տագնապեցընէր զինքը. վասն զի պաշտօնեայներն և ներքին խորհրդականները իմացուցեր էին խոհեմութեամբ թէ ինչ և իցէ ատեան իշխանութիւն չունէր զթագաժառանգը դատելու։ Վերջապէս միտքը դրաւ որ որդւոյն վրայ իբրև թագաժառանգ չմտածէ՝ այլ իբրև գլուխ իր անձնապահապետներուն։ Շատ դժուարութեամբ զինուորական ատեան մը կազմուեցաւ նորանոր անձինքներէ՝ վասն զի շատերը հրաժարեր էին. ասով Քադդ մահուան դատապարտուեցաւ, բայց Բրեդերիկոս անպարտ սեպուեցաւ։ Թագաւորը լսելուն պէս՝ մոլեգնոտած ոչնչացուց որոշմունքը. նոր ատեան մը կազմել տուաւ և վերջապէս ուրախացաւ որդւոյն դատապարտութիւնը լսելով։

Կը շարունակուի ։

ՀՈՎԻՒ ԵՒ ՋՐԿՆՈՐՍ

Ի ժամ հիասքանչ, քան զարշալոյն իսկ պայծառ
Գոգ ծիծաղէր դեռ կիսալոյս օրն 'ի մայր.
Եւ քաղցրանինջ ընդ սաղարթուք մեղմ զեփիւռ
Վայրաբերեալ ընդ մուայլ ալիս ծածանիւր.
Յաշտարակէն զանգակն 'ի թինդ յամրագանդ
Զոր 'ի ձորոյ դանչէր զհեծմանցն յերկար վանդ.
Ջերդ ընդ ալիս նուաղեալ բարբառ ցայգական
Նախ քան զգիշեր ձայնէ հանգիստ բընութեան։
Շինին մարդիկ զտաղաւարօք սփռեալ ցիր,
Զգեղջուկ մաղթանսն երգեալ ըստ թինդան 'ի կըշիռ,
Գեղգեղելով արծարծէին զբոց հրատին,
Ըզցանցս ըզընտքը կազամախեաց կախէին,